

מסורת הש"ס
א. תוספתא בכורות פ"ב
יא – יב (בשינויים קלים).

גרסות
אמרו לו לר' ישמעאל
בש"מ: אמרו לו ישמעאל.
אלא סימן בכתי"מ ועוד:
אלא אמרו סימן.

ואני אין בני בכתי"מ ובב"ח:
ואני איני.

רחל שטינפה בת שנתה
יולדת בתוך שתיים יש כתי"מ
שחטר בהם משפט זה.
ובכתי"מ ועוד: ורחל בתוך
שנתיים.

שידוע שביכרה בכתי"מ:
שידוע שביכרה.

וכל שלא ביכרה בכתי"מ:
וכל שידוע שלא ביכרה.

הרי זו לכהן ספק יאכל
בכמה כתי"מ: אין כאן לכהן
ואם ספק לא יאכל.

ורבי יהושע סבר טינוף
פוטר אי דחזינן בכתי"מ:
ואי דחזינא.

דטינוף בכתי"מ: דטינפה
ויש בכתי"מ: דטינוף.

א י ש י מ

ר' ישמעאל ור' יהושע
ר' ישמעאל המוזכר כאן הוא
התנא ר' ישמעאל בן אלשע.
בצערותו נלקח בשבי
הרומאים, ור' יהושע (בן
תנאי) מצאו ברומא ופדה
אותו בממון רב. לאחר מכן
נעשה ר' ישמעאל תלמידו של
ר' יהושע, ואחד מראשי
המדברים בבית הדין של
יבנה. שלש עשרה מדות
שהתורה נדרשת בהן, כפי
שנסחו ר' ישמעאל, הן
סידורת מדרש ההלכה,
והרבה מדברי תורתו מצויים
במשנה ובגמרא. בזמן הדיון
שמוזכר כאן בסוגיה היה ר'
יהושע בן חנניה מוקני חכמי
הדור, והוא מתייחס לר'
ישמעאל הצעיר ממנו ביחס
של אב לבנו ושל רב
לתלמידו.

מחזורתא [מחזור הדבר] שר' ישמעאל כרבי מאיר סבירא ליה [סבור
הוא], דחייש למיעוטא [שחושש למיעוט]. ולכן הקונה עז מן הגוי לאחר
שנתה הראשונה, וילדה – הרי זה ספק בכור, שמא היא מן המיעוט
שאינו יולדות בתוך שנתן. רבינא אמר: יש להסביר את דברי ר' ישמעאל
אפילו תימא [תאמר] שהוא סבור
כשיטת רבנן [חכמים], ההולכים אחר
הרוב ואינם חוששים למיעוט. שכן,
כי אזלי רבנן בתר רובא [כאשר
הולכים חכמים אחר הרוב] הרי זה
ברובא דלא תלי [ברוב שלא תלוי]
במעשה, אלא שכן הוא טבעם של
דברים, אבל רובא דתלי [רוב שתלוי]
במעשה – לא, וכאן שהדבר תלוי
בשאלה האם הבהמה נרבעה על ידי
זכר – אין הולכים אחר הרוב.

הדיון שבמשנתנו הובא באופן
מפורט יותר בבביתא. וכך תנו
רבנן [שנו חכמים]: הלוקח מן הגוי
עז, וילדה זכר כשהיא בת שנתה
הראשונה – הולד ודאי לכהן, מפני
שודאי לא ילדה קודם לכן. אם ילדה
מיכן ולהלן, לאחר שמלאה לה שנה
– ספק. וכן קנה רחל וילדה זכר
בת שתיים (בשנתה השניה) – ודאי
לכהן, ילדה מיכן ולהלן – ספק.
קנה פרה וילדה זכר בת שלש
(בשנתה השלישית) – ודאי לכהן,
ילדה מיכן ולהלן – ספק. חמורה
– דינה כפרה. ר' יוסי רבבי יהודה
אומר: חמורה בת ארבע שנים. עד
כאן דברי רבי ישמעאל. וכשנאמרו
דברים אלו לפני רבי יהושע, אמר
להן, צאו אמרו לו לר' ישמעאל:
טעית! אילו בוולד בלבד בהמה
נפטרת – היה כדבריך, שאין עז
יולדת ולד גמור וחורת ויולדת
בשנתה הראשונה. אלא שאמרו
חכמים: סימן הולד כבהמה דקה
– טינוף, מעין לכלוך שיצא
מרחמה, ובגסה – שליא, ובאשה
– שפיר ושליא. והוסיף ר' יהושע:
זה מה שלמדוני חכמים, ואולם אני
אין אני אומר כן, אלא לדעת: עז
שטינפה בת ששה חדשים – עז
יולדת עוד פעם בתוך שנתה, רחל
שטינפה בת שנתה – יולדת בתוך
שתיים. אמר ר' עקיבא: אני לא
באתי לידי מדה זו, כלומר, איני

יכול לדון באופן זה, אלא: כל שידוע שכבר ביכרה קודם לכן – אין
כאן לכהן כלום, וכל שלא ביכרה – הרי זה לכהן, ואם היה זה ספק
– יאכל במומו לבעלים. ודנים בפרטי הברייתא. ותחילה שואלים: במאי
קמיפלגי [במה חלוקים] ר' ישמעאל ור' יהושע? לימא [האם לומר] כי
מדובר במקרה שיצא ממנה טינוף, ובשאלה אם טינוף פוטר מן הבכורה
קמיפלגי [חלוקים הם]. רבי ישמעאל סבר [סבור] כי טינוף אינו פוטר,
שאינו סימן לולד, והנולד לאחר טינוף הריהו בכור גמור, ורבי יהושע
סבר [סבור] כי טינוף פוטר? ומשיבים: אינו כן, אלא אי דחזינן [אם רואים אנו] שהיה טינוף לפני לידת ולד זה – דכולי עלמא לא פליגי [הכל
אינם חלוקים] שטינוף פוטר. והכא [וכאן] בשאלה אם חוששין לכהן שטינוף לפני לידת ולד זה קא מיפלגי [חלוקים הם]. רבי ישמעאל סבר
[סבור]: אין חוששין לטינוף, ולכן ולד זה שנולד עכשיו הריהו בכור ודאי, וייתן לכהן. ור' יהושע סבר [סבור]: חוששין לטינוף, ומספק יישאר
הולד ביד הבעלים. ושואלים: וכי ר' ישמעאל לא חייש [אינו חושש] למיעוט? והאמר [והרי אמר] רבא לעיל, בדין עז שילדה לאחר שנתה הראשונה:

עיונים

רובא דתלי במעשה לא בטעמה של חלוקה זו שבין רוב התלוי במעשה ורוב שאינו
תלוי במעשה, יש שהסביר כי כאשר אנו באים לדון על ספק, ולהכריע על פי הסתברות,
הנתונים עליהם אנחנו מסתמכים חייבים להיות נתונים טבעיים, ולא דברים התלויים
בצירוף מקרים (חזון איש). ויש שכתב מצד אחר לגמרי, כי הואיל ויסודו של דין רוב
הריהו ברובא דאיתא לקמן, וכגון רוב דינים בסנהדרין ותשע חנויות. הרי למרות
שהורחב כלל זה גם למקרים שהרוב אינו נמצא לפנינו, מכל מקום אין הדברים אמורים
אלא כאשר אנו דנים על הפץ המצוי לפנינו, האם הוא מן הרוב או מן המיעוט. אבל
לא כאשר אנו באים לדון על מעשה, שספק לנו אם נעשה או לא נעשה (שפת אמת).
וביחס למעשה האמור כאן, כתב ברש"י שהוא עיבור הבהמה. ובתוס' תמחו על כך
שהרי מצאנו במקומות אחרים בתלמוד הסתמכות על רוב כזה ממש, שרוב נשים
מתעברות מבעליהן ויולדות. והסבירו כי "מעשה" האמור כאן מתייחס לכך שפעמים
שהרבעת בהמה צריכה סיוע של אדם. ומדבריהם משמע כי "רוב שאינו תלוי במעשה"
משמעו דבר שנעשה בטבעו של עולם, בין בטבעם של בעלי חיים ובין בהרגלם של
אנשים. ואילו "רוב התלוי במעשה" מסתמך על התערבות מכוונת של גורם חיצוני, או
בדבר התלוי בבחירה של אפשרות אחת מתוך כמה אפשרויות (ראה יד דוד. וראה שם
שהסביר כי לדעת רש"י, רוב שאינו תלוי במעשה, מובנו רוב הבגוי על מציאות טבעית
שאינה מונע. ואילו לגבי בהמה אין הדבר כן, כי פעמים רבות, בעלי הצאן אינם
מניחים לזכרים להתקרב לנקבות וכיוצא בזה).

ר' יוסי בר' יהודה אומר חמורה בת ארבע שנים קטע זה בוודאי אינו חלק מדברי
ר' ישמעאל, שהרי ר' יוסי בר' יהודה צעיר ממנו בשני דורות. אלא כך היה שונה ר'
יוסי בר' יהודה בשמו.
ור' יהושע סבר חוששין לטינוף ומשמע מכאן כי ר' יהושע חושש למיעוט ומסתמך

מחזורתא, רבי ישמעאל כרבי מאיר סבירא ליה [סבור
הוא], דחייש למיעוטא. רבינא אמר: אפילו תימא רבנן,
פי אזלי רבנן בתר רובא – ברובא דלא תלי
במעשה, אביל רובא דתלי במעשה – לא.

א תנו רבנן: עז בת שנתה – ודאי לפהן, מיכן
ולהלן – ספק. רחל בת שתיים – ודאי
לפהן, מיכן ולהלן – ספק. פרה בת שלש –
ודאי לפהן, מיכן ולהלן – ספק. חמורה –
כפרה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: חמורה בת
ארבע שנים. עד כאן דברי רבי ישמעאל.

כשנאמרו דברים לפני רבי יהושע, אמר להן, צאו
אמרו לו לרבי ישמעאל: טעית! אילו בוולד
בלבד בהמה נפטרת – הריהו פדבריך. אלא:
סימן הולד כבהמה דקה – טינוף, ובגסה –
שליא, ובאשה – שפיר ושליא. ואני אין אני
אומר כן, אלא: עז שטינפה בת ששה – יולדת
בתוך שנתה, רחל שטינפה בת שנתה – יולדת
בתוך שתיים. אמר רבי עקיבא: אני לא באתי לידי
מדה זו, אלא: פל שידוע שביכרה – אין כאן
לכהן כלום, וכל שלא ביכרה – הרי זה לכהן,
ספק – יאכל במומו לבעלים. במאי קמיפלגי
רבי ישמעאל ורבי יהושע? לימא בטינוף פוטר
קמיפלגי, רבי ישמעאל סבר: טינוף אינו פוטר,
ורבי יהושע סבר: טינוף פוטר? – אי דחזינן
דטינוף – דכולי עלמא לא פליגי דטינוף פוטר.
והכא בחוששין לטינוף קא מיפלגי, רבי
ישמעאל סבר: אין חוששין לטינוף, ורבי יהושע
סבר: חוששין לטינוף. – ולא חייש? והאמר רבא:

רובא דתלי במעשה – כגון עיבור הבהמה תלוי בהרבעה, ואיכא למיחש
שמה לא עלה עליה זכר, הילכך ספק. ואני איני אומר כן – איני חולק
עליך גלשון שמועתי, אלא גלשון אחר. ולקמן מפרש מאי איכא בין סבריה
לגמריה. במאי קמיפלגי – רבי ישמעאל וגמריה דרבי יהושע, דקתני "אביל
אמרו"? בטינוף פוטר פליגי –
דרבי ישמעאל דמשוי ליה ודאי בכור,
סבר דאי נמי טניף נתון שנתה לא
מיפטרא.

תוספות

מחזורתא רבי ישמעאל כרבי מאיר
סבירא ליה דחייש
למיעוטא – ומטעם סמוך מיעוטא
דאין מתעברות, לחזקה דבחזקת שלא
ילדה, ואיתרע ליה רובא – אין
לחושבו ודאי בכור, דלא הוי אלא
פלגא ופלגא כדאמר בריש פרק בתרא
דיבמות (קט"א), ושם הארכתי. והא
דמטהרין בספק, טומאה בפרק "כסוי
הדם" (חולין פ"א), היינו משום
דילפינן מסוטה ליטהר בדבר שאין בו
דעת לישאל. ולהכי קאמר התם: אם
אמרו ספק טומאה לטהר, יאמרו ספק
איסור להיתר?

רבינא אמר אפילו תימא רבנן –
תימא: דלא משני הכי בריש
פרק בתרא דיבמות (קט"א), אמתניתין
דלא תנשא ולא תתייבס עד שתדע
שמה [מעוברת] היא צרתה! ויש לומר:
דתשמיש דאדם לא חשיב תלי במעשה
כמו תשמיש דבהמה. דפעמים דבהמה
צריך להרביע, כדאמר ב"השוכר את
הפועלים" (בבא מציעא צ"א), מותר
להכניס מכחול בשופרת.

ורבי יהושע סבר חוששין לטינוף –
ואם תאמר: הא קא מסקינן
לקמן דרבי יהושע לא חייש למיעוטא,
כדדייק ממתניתין דיצתה מלאה: רבי
יהושע אומר אינה חוששת, ואם כן
היכי חייש הכא למיעוטא דמטנפות?
ועוד, דבכי האי גוונא דהכא אפילו רבי
מאיר לא חייש, כדאמר בריש פרק
בתרא דיבמות (קט"ב), דהיכא דאיכא
רובא וחזקה הוי המיעוט מיעוט
דמיעוטא. והכא איכא רובא דאין
מטנפות, וחזקה שהיא בחזקת שלא
ילדה! ויש לומר: דמכל מקום לא הוי

ודאי בכור שניתן לכהן, דאיכא חזקת ממונא דעדיפא, והמוציא מחבירו
עליו הראיה. ואפילו לרב דאזיל בממונא אחר הרוב בההיא דהמוכר שור
לחבירו ונמצא נחון (בבא קמא מ"א), היינו משום דאמר: קים לי בנפשי
שאני מן הרוב. אי נמי, יש לחלק בין ממון שאין לו תובעין לממון שיש
לו תובעין. ומיהו היא קצת תימא: דלענין ללקות בגיזה ועבודה ולענין
ליקרב למזבח – חשיב ודאי בכור, דאזלינן בתר רובא וחזקה. ולענין

כדין כי טינוף פוטר? ומשיבים: אינו כן, אלא אי דחזינן [אם רואים אנו] שהיה טינוף לפני לידת ולד זה – דכולי עלמא לא פליגי [הכל
אינם חלוקים] שטינוף פוטר. והכא [וכאן] בשאלה אם חוששין לכהן שטינוף לפני לידת ולד זה קא מיפלגי [חלוקים הם]. רבי ישמעאל סבר
[סבור]: אין חוששין לטינוף, ולכן ולד זה שנולד עכשיו הריהו בכור ודאי, וייתן לכהן. ור' יהושע סבר [סבור]: חוששין לטינוף, ומספק יישאר
הולד ביד הבעלים. ושואלים: וכי ר' ישמעאל לא חייש [אינו חושש] למיעוט? והאמר [והרי אמר] רבא לעיל, בדין עז שילדה לאחר שנתה הראשונה:

עליו. וכבר תמחו ראשונים על כך, שהרי להלן (עמוד ב) מוכח שאינו חושש למיעוט.
ובתוס' הבינו מתחילה כי מדובר כאן דווקא לענין ממון, שאין הכהן יכול ליטול ממנו
את הולד, משום שאין הולכים בממון אחר הרוב, והמוציא מחבירו עליו הראיה. אבל
לענין איסור גיזה ועבודה – בוודאי הולכים אחר הרוב, ודין בכור דאי יש לו, ואף
להקריב בכור זה על גבי המזבח. אלא שבעלי התוס' חזרו בהם, משום שלדעתם לא
ניתן לתת לולד מעמד של בכור ודאי לענין איסור, ומעמד של ספק לענין ממון, שהרי
יש בכך "רתתי דסתר". והסבירו באופן אחר, כי אף שבדרך כלל ר' יהושע אינו חושש
למיעוט, כאן אין מדובר רק במיעוט של בהמות שמטנפות, אלא יש בצידו רוב –
שרוב הבהמות מתעברות כשמוגיע זמנן. והסבר אחר הובא בשם רבינו יונה (ראה
ברא"ש ובש"מ), שמיעוט מטנפות אינו מיעוט רגיל, משום שטינוף מצוי (ולכאורה מדויק
הדבר בלשון הגמרא, שלא נאמר כאן "ור' יהושע סבר חוששין למיעוט", אלא "סבר
חוששין לטינוף").

אורח ההלכה

טינוף פוטר בהמה דקה שטינפה, כלומר, שנימוח העובר ויצא המיחוי – פטורה
מהבכורה. כמסקנת הגמרא שהכל מודים בזה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ד
ה"י. ש"ע יו"ד שטו, ז).

חוששין לטינוף הקונה בהמה מן הגוי, אפילו היתה קטנה, וילדה אצלו בתוך שנתה
– הרי זה ספק בכור, שמא טינוף הפילה ברשות הגוי. כר' יהושע, שר' עקיבא סבור
כמותו. והרמב"ן סבור שאין חוששים למיעוט שמטנפות, ובכור גמור הוא, שהרי לדעת
ר' יהושע בעמוד הבא אין חוששים למיעוט. ומכל מקום, אין הכהן יכול להוציאו מיד
ישראל, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. (רמב"ם שם).

לחומר — כגון גזי רשף דשמעתא, לאי הוה אזלינן צמר רוצא הוה משוינן ליה פשוט ודאי (דהא) מכאן ואילך (הוה), הילכך חייש למיעוט לחומר ומשוי ליה ספק. אצל הכא, אי חייש למיעוט — קולא הוא, דאפילו צת שנתה משוי ליה ספק. גמריה — "אצל אמרו" (אית ליה דזעירי). סבריה — "ואני איני אומר כן" כו'. דטינוף בסוף ששה — שרפינה שהתחילה לטנף נחמלת חדש שציעי. אין טינוף פחות משלשים יום — דאינה מקבלת זכר עד שלשים יום. לגמריה — ללא ידעין שטינפה צת ששה, אדרבי ישמעאל פליג, דאמר: צת שנתה ודאי לכהן. וקאמר ליה איהו: אפילו ילדה צתוך שנתה ספק, דלמא טניף צתוך שלשה חדשים או ארבעה משנולד, וחזרה וילדה צתוך שנתה. והיכא דחזינן דלא טניף עד סוף ששה וטינפה צתוף ששה כדאמר רבי יהושע בסבריה — הוה צתוף צתוף גמור הוא. דהוה טניף ללא טניף גמור הוא. דלא טניף היה — לא הוה ילדה צתוך שנתה עד יום אחד בשנה שניה. דטינוף הוה כל חדש שציעי, כזעירי, וממשה חדשים ימי העיצור — הרי כלתה שנתה, ולא תלד עד למחר דכל חדשי עיצור צעין שלמים. ואחר כך יולדת למחר. כדאמרין צמסכת גדה (ל,ג): "וימן ה' לך טניף" צנימטריא מאתים שצעים ואחד. וממשה חדשים של שלשים יום הוה מאתים ושצעים ימים, וציום מאתים שצעים ואחד כחזק קרא דיולדת. לסבריה — ואף על גב דחזינא דלא טניף עד סוף ששה —

מחזורתא [מחזור הדבר] שרבי ישמעאל, הסבור שהולד שילדה הוא ספק בכור, כר' מאיר סבירא ליה [סבור הוא], דחייש [שחושש] למיעוט, שהרי רוב בהמות יולדות בשנתן הראשונה! ומשיבים: כי חייש [כאשר הוא חושש] למיעוט — הרי זה לחומר [להחמיר], ולחייב בכורה מספק. אבל כאשר הליכה אחר המיעוט (וכגון מיעוט בהמות שמטנפות) מביאה לקולא [להקל] ולפטור מן הבכורה — לא חייש [אינו חושש] למיעוט. ואיבעית אימא: [ואם תרצה אומר:] ר' ישמעאל בין לקולא בין לחומר חייש [בין להקל בין להחמיר חושש] למיעוט, והכא [וכאן] שאינו חושש לטינוף, בשאלה אם עז מטנפת וחוזרת ויולדת בתוך שנתה הראשונה קמיפלגי [חלוקים הם], שרבי ישמעאל סבר [סבור]: אם עז מטנפת — אינה חוזרת ויולדת בתוך שנתה, והא מדאוליד [וחו מכיון שהולידה] בתוך שנתה — ודאי לא טניף [לא טינפה קודם]. ור' יהושע סבר [סבור]: אם מטנפת — חוזרת ויולדת בתוך שנתה, וולד זה ספק בכור, שמא כבר טינפה וחזרה וילדה בתוך שנתה.

ב שנינו בבביתא, כי לאחר שהביא ר' יהושע מה שלמד מרבתי, הוסיף ואמר: ואני איני אומר כן, אלא עז שטינפה בת ששה — יולדת תוך שנתה, רחל שטינפה בת שנתה — יולדת בתוך שתיים. ושואלים: מאי איכא בין גמריה לסבריה [מה הבדל יש בין מה שקיבל ר' יהושע במסורת לסברתו], שהוא אומר "אני איני אומר כן"? והרי שניהם מסכימים שעז שטינפה יכולה ללדת בתוך שנתה הראשונה! ומשיבים: חלוקים הם בעז שטינפה בסוף ששה, לאחר שמלאו לה ששה חדשים, כשהתחיל החודש השביעי, וילדה בתוך שנתה, האם כבר נפטרה מתחילה מן הבכורה. ואיכא בינייהו [ויש ביניהם מחלוקת] לגבי מה שאמר זעירי, שאמר זעירי: אין טינוף נחשב כסימן ולד לפטור מן הבכורה, אם היא חוזרת ומתעברת פחות משלשים יום לאחר הטינוף. לגמריה [לפי המסורת שבידן] — אית ליה [יש לו], הריהו סבור [כדברי זעירי]. והואיל ובהמה דקה יולדת לאחר חמישה חודשי עיבור שלמים, נמצא שאם ילדה בתוך שנתה, משמע שנתעברה לפני תום החודש השביעי. והטינוף שאירע בתחילת אותו חודש ("בסוף ששה") היה פחות משלושים יום קודם שנתעברה, ואין זה טינוף הפוטר מן הבכורה. ואילו לסבריה [לפי סברתו] של ר' יהושע עצמו — לית ליה [אינו מקבל את דבריו] זעירי, אלא לדעתו יש טינוף בפחות משלושים יום. ולכן גם אם טינפה בתחילת החודש השביעי — יש אפשרות שתתעבר קודם שייגמר חודש זה, ותלד בתוך שנתה. ואיבעית אימא [ואם תרצה אומר] באופן אחר: דכולי עלמא אית להו [הכל יש להם], מקבלים את דבריו זעירי, ואם טינפה בתחילת החודש השביעי — אינה מתעברת קודם שיתחיל החודש השמיני, ולא נותרו לה חמישה חודשי עיבור מלאים עד סוף שנתה. והכא [וכאן] בשאלה האם בהמה יולדת למקוטעין כלומר, שלא בחמישה חדשים מלאים, קמיפלגי [חלוקים הם],

נמי ספיקא הוא, דלית ליה דזעירי.

תוספות

נתינתו לכהן יחשב ספק! ונראה לתרץ: דלחכי חיישין למיעוט מטנפות — משום דרוב בהמות מתעברות כשמגיעות לזמן שראויות להתעבר בו (מתעברות).

לקולא לא חייש — ואפילו לכהן ינתן, כיון דקרוב למזבח. ומיהו, גבי חמורה קשה, דהוה לן להעמיד ממון ביד בעלים ולא ניול בתר רובא, דאפילו רב מודה הכא דאין הולכין בממון אחר הרוב כדפירשתי לעיל! ויש לומר: דגזר חמורה אטו בהמה טהורה.

ואיבעית אימא בין לחומר חייש — מעיקרא נמי, דהוה בעי למומר לקולא לא חייש, משמע דהיינו לרבי ישמעאל, אבל לרבי מאיר בכל מקום חייש. ומכל מקום אין לדקדק מכאן דהא דרבי מאיר חייש למיעוטא — היינו מדאורייתא, מדחייש הכא אפילו להקל, דהיינו שלא נותנו לכהן. דלא אזלינן בממון אחר הרוב. אי נמי, משום דאיכא רוב מתעברות כשמגיעות לזמן הראויות להתעבר, שמייע למיעוט. ובפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לד,ב) גבי גבינת בית אונייקי, אמר רבי מאיר חייש למיעוטא, וגזר רובא אטו מיעוטא, ולא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום. משמע דבאורו נמי לאו מדאורייתא אלא מדרבנן, מטעם גזירה אטו מיעוטא. ובפרק דחולין (יב,א) נמי דפריך לרבי מאיר: פסח וקדשים מאי איכא למימר דשרא רחמנא? ולא קאמר: בשר תאווה מאי איכא למימר דשרא רחמנא. משמע דמדברנן חייש למיעוטא, ואפילו גזר בבשר תאווה — בפסח וקדשים לא גזר, דלא אפשר. ואף על פי שלא יכלו להעמיד שם גזירתם, היכא דלא אפשר לבדוק — לא אפשר. דאם איתא דבאורייתא אין חילוק בין אפשר ללא אפשר — לא היה לחכמים לחוש ולגזור היכא דאפשר, כיון שראו שום מקום שלא חשו, כגון היכא דלא אפשר. ומיהו, היכא דחזקה מסייעת למיעוט, נראה דחייש רבי מאיר למיעוט מדאורייתא, מדטהר גבי תינוק. ועוד רוצה להתיר בפרק "כיסוי הדם" (חולין פו,ב) לשחוט אותו ואת בנו אחר שחיסת חרש שוטה וקטן, דאף על גב דאין רוב מעשיהו מקולקלין. ואם תאמר: דבפרק "הזהב" (בבא מציעא נה,ב) גבי חמשה חומשין הו, משמע דדמאי הוי מדרבנן אפילו לרבי מאיר, דקאמר: עשו חיובק לדבריהם. ולמה אינו טבל דאורייתא? דסמוך מיעוט דאין מעשרים לחזקת טבל! ויש לומר: דאין זה חזקה, דדלמא כרבי אושעיא עבדה, שהכניסה במוץ (ברכות לא,א). ועוד, דאין לחזיק שום אדם ברשע בשביל מיעוט שאין מעשרין.

עיונים

ואיבעית אימא בין לקולא וכו' כלומר, אם היתה כאן שאלה של ספק האם טינפה או לא — היה ר' ישמעאל חושש למיעוט, ואין זה בכור אלא מספק. אלא שלדעתו לא ייתכן כלל שטינפה, שאם כן — לא היתה יולדת בתוך שנתה. ומדברי רש"י משמע כי גם לפי הסבר זה, ר' ישמעאל ור' יהושע חולקים במקרה שלא ידוע לנו אם עז זו טינפה; לדעת ר' ישמעאל — לא ייתכן שטינפה, שהרי ילדה בתוך שנתה, והולד הריהו איפוא בכור ודאי. ואילו לדעת ר' יהושע — יש לחשוש שמא טינפה, והולד הריהו ספק בכור. אבל הרמב"ן מפרש כי לפי הסבר זה, ר' יהושע חולק על ר' ישמעאל דווקא כשידוע לנו שבהמה זו טינפה תחילה, שהוא סבור שטינוף זה סימן ולד הוא, וכבר נפטרה מן הבכורה (ואילו ר' ישמעאל סבור כי העובדה שילדה בתוך שנתה מגלה שטינוף זה לא היה סימן לולד). אבל אם לא ידוע שעז זו טינפה — לא היה חושש ר' יהושע לטינוף, שהרי כמבואר להלן, אינו חושש למיעוט.

מאי איכא בין גמריה לסבריה וכו' ומשמעותה המדויקת של מחלוקת זו תלויה בהבנת דעתו של ר' יהושע בשם רבותיו, כפי שנחלקו בדבר רש"י ורמב"ן (ראה לעיל); לדעת רש"י, נחלקו האם יש לחשוש שעז שילדה בשנתה הראשונה טינפה (טינוף שיש בו סימן ולד) בחודש השביעי, במקרה שידוע לנו שלא טינפה קודם לכן, והולד הריהו ספק בכור. ואילו לדעת רמב"ן לא נחלקו אלא במקרה שאכן אירע טינוף בתחילת החודש השביעי, האם הוא פוטר מן הבכורה. אבל במקרה שאין ידוע לנו שטינפה — הכל סבורים כי אין לחשוש לטינוף.

שרפינה בסוף ששה וכו' והדיוק הוא מדברי ר' יהושע, שאמר: "עז שטינפה בת ששה יולדת בתוך שנתה", ומשמע שרצונו לומר — אפילו עז בת ששה יולדת בתוך שנתה. ורבינו גרשום סבור כי הדיוק אינו רק מהזכרת "בת ששה" בדברי ר' יהושע, אלא מכך שלא נאמר בשם רבותיו שטינפת יולדת בתוך שנתה, עיי"ש ובחזון איש (סימן כ, ג). ולגופו של הביטוי "בסוף ששה", רש"י וכן רבינו גרשום, מסבירים כי הכוונה היא — לאחר ששה חדשים. אבל להלן (בא,א) מביא רש"י אפשרות אחרת לביטוי זה, שהכוונה היא ליום האחרון של החודש השישי. וכפירוש זה צידד בתוס' שאנץ כאן.

אין טינוף פחות משלשים יום כלומר, לא ייתכן שנתעברה פחות משלושים יום לאחר שהחלה לטנף, משום שאינה מקבלת עליה זכר קודם לכן. ואם קיבלה עליה זכר — נמצא שאין זה באמת טינוף שיש בו סימן לולד, אלא הפרשה כל שהיא שפרשה מרחמה (רש"י, עפ"י הגמרא להלן בא,ב).

אורה ההלכה
שטינפה בסוף ששה טינפה בסוף ששה — אינה חוזרת ויולדת בתוך שנתה. כמסורתו של ר' יהושע, ולא כסברתו. והיא כדעת ר' עקיבא במשנה, ודין המטנפת בסוף ששה הריהו כדין היולדת, שטעם אחד להם. (הלכות בכורות לרמב"ן).

אין טינוף פחות משלשים יום המפלת טינוף אינה מתעברת פחות משלושים יום. כזעירי. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ד ה"ב).

מסורת הש"ס
 ב. בכורות כא,ב.
 ג. ראה ירושלמי ביצה פ"ה ה"א.

גרסות
במטנפת בכמה כתיב:
 במטנפת.
בתוך שנתה קמיפלגי — ואני איני אומר בכתיב: **בתוך שנתה ואני איני אומר.**
מטנפת בכמה כתיב:
 מטנפת.
שטינפה בסוף ששה כתיב: **כגון שטינפה בסוף.**
דכולי עלמא אית להו בכתיב: **כולי עלמא לא אית להו וראה רבינו גרשום.**

העולם
אין טינוף פחות משלושים יום
 הטינוף הוא סימנים להפלה שאירעה בהמה. משך המחזור החודשי של העוים הוא יום, ולכן אחרי הפלה ייקח כמעט חודש עד שתוכל להתעבר מחדש.

לגמריה [לפי מסורת] — לא אמרינן [אין אנו אומרים] שבהמה יולדת למקוטעין, ואם ילדה בתוך שנתה — סימן שנתעברה פחות משלושים יום לאחר שטינפה, ואין זה טינוף הפוטר מן הבכורה. לסבריה [לפי סברת] — אמרינן [אומרים אנו] שיוולדת למקוטעין, ויתכן שנתעברה שלושים יום לאחר שטינפה, אלא שעבורה נמשך פחות מחמישה חודשים מלאים. ואיבעית אימא [ואם תרצה אמור]: לדעת הכל אין טינוף פחות משלושים יום, וגם לא אמרינן [אין אנו אומרים] שהיא יולדת למקוטעין. והכא [וכאן] מדובר באופן שנראה טינוף ביום הראשון של החודש השביעי, ובשאלה האם מקצת היום נחשב ככולו קמיפלגי [חלוקים הם].

לגמריה [לפי מסורת] — לא אמרינן [אין אנו אומרים] שבהמה יולדת למקוטעין, ואם ילדה בתוך שנתה — סימן שנתעברה פחות משלושים יום לאחר שטינפה, ואין זה טינוף הפוטר מן הבכורה. לסבריה [לפי סברת] — אמרינן [אומרים אנו] שיוולדת למקוטעין, ויתכן שנתעברה שלושים יום לאחר שטינפה, אלא שעבורה נמשך פחות מחמישה חודשים מלאים. ואיבעית אימא [ואם תרצה אמור]: לדעת הכל אין טינוף פחות משלושים יום, וגם לא אמרינן [אין אנו אומרים] שהיא יולדת למקוטעין. והכא [וכאן] מדובר באופן שנראה טינוף ביום הראשון של החודש השביעי, ובשאלה האם מקצת היום נחשב ככולו קמיפלגי [חלוקים הם].

מסורת הש"ס
 א. פסחים ד,ה. נה.א. מ"יק טז.ב. יז.ב. יט.ב. כ.ב. ניר ה.ב. ו.א. ב. ט.ב. טז.א. בבורות כ.א. נדה ל.א. ירושלמי כלאים פ"ב ה"ב. שם חלה פ"א ה"ב, שם פסחים פ"ד ה"ח. תוספתא כלאים פ"א טז. שם מנחות פ"י לא.
 ב. משנה יבמות ק"ט.א.

גרסות

ואיבעית אימא לא אמרינן יולדת יש בכתיב: ואיבעית אימא דכולי עלמא לא אמרינן ובכתיב: ואיבעית אימא דכולי עלמא אית להו דזעירי ולא אמרינן וראה נסחיהו בעמוד הקודם.
 יולדת והכא במקצת ברוב כתיבין וכן בש"מ וב"י: יולדת ומקוטעין והכא.
 לסבריה אמרינן מקצת היום ככולו לגמריה לא אמרינן מקצת היום ככולו לגמריה לא אמרינן ככולו לסבריה אמרינן מקצת היום ככולו. פוטר בהרבה כתיב: פטור. אף על פי שאין יולדות בכתיב ועוד מילים אלה חסרות, וראה בש"מ.
 חמותה בכתיב: חמות. וכל היולדות מחצה זכרים בכתיב: וכל היולדות יולדת מחצה.
 חלב אינו פוטר בכתיב: אינו פטור.

העולם

יולדת למקוטעין
 משך ההריון בעזים הוא חמישה חודשים, והוא נמשך בדרך כלל עד תומו בצורה מלאה. אמנם, לעיתים קורה שהעזים מקדימות ללדת בשבועיים לערך, כלומר אחרי ארבעה וחצי חודשי הריון.

חולבות אף על פי שאין יולדות
 בדרך כלל בהמות שלא ילדו מעולם אינן נותנות חלב. יוצאות דופן בכך הן העזים שיש אצלן תופעה שכיחה למדי שגם עזים שלא ילדו מעולם נותנות חלב. תופעה זו נובעת משינויים הורמונליים, שהם תוצאה של גידול במוח של העז.

עיונים

מקצת היום ככולו רש"י פירש (בעמוד הקודם) כי חדשי העיבור של בהמה דקה, הריהם חודשים מלאים בני שלושים יום כל אחד. ונמצא בשלושים ימי טינוף, הנגמרים ביום השלושים של החודש השביעי, ועוד חמישה חודשי עיבור המסתיימים ביום האחרון של החודש השנים עשר, אינם מאפשרים לבהמה ללדת בתוך שנתה, שהרי אינה יולדת אלא למחרת היום בו מלאו חודשי העיבור. אבל אם נאמר שמקצת היום ככולו, בין אם מדובר על היום האחרון של הטינוף, ובין אם על היום האחרון של העיבור — יש אפשרות שהולד נולד ביום האחרון של השנה. ור"י בעל התוס' תמה על כך, שאם שנתה של העז מחושבת כשנת החמה, שיש בה כשלוש מאות ששים וחמישה ימים — לא הוצרכנו לומר "מקצת היום ככולו". שהרי מחצית השנה (כמאה שמונים ושבעה ימים) יש בה יותר מכדי שלושים יום של טינוף ועוד חמישה חודשים של עיבור (מאה ושמונים יום). ואם בשנת לבנה מדובר, שיש בה שלש מאות חמישים וארבעה ימים, הרי גם אם נאמר "מקצת היום ככולו" — אין די במחצית (מאה שבעים ושבעה ימים), לשלושים יום של טינוף ועוד חמישה חודשי עיבור מלאים. ומסקנתו היא: שמדובר כאן בשנת לבנה, ואת חדשי העיבור של העז יש לחשב גם כן כחדשי לבנה (כל אחד מהם בן כעשרים ותשעה וחצי ימים). ולא כפי שפירש רש"י, כחודשים בעלי שלושים יום (בש"מ. וראה גם בתוס' בסוף העמוד הבא).

חלב פוטר איכא בנייהו והוא מה ששנה ר' עקיבא: "כל שידוע שביכרה אין כאן לכהן כלום", שהוא פשוט לכאורה ומוכן מאליו. אלא בא ללמדנו שיש מקרה מיוחד שלא ראינו שביכרה, ומכל מקום נחשב כידוע שביכרה, והוא בחולבת. ולמסקנה ההפוכה של הגמרא, שר' עקיבא הוא החושש למיעוט, יש להבין כי יש כאן הדגשה

לגמריה — לא אמרינן יולדת למקוטעין, לסבריה — אמרינן יולדת למקוטעין. ואיבעית אימא: לא אמרינן יולדת. והכא במקצת היום ככולו קמיפלגי, לסבריה — אמרינן מקצת היום ככולו, לגמריה — לא אמרינן מקצת היום ככולו.

א "אמר רבי עקיבא: אני לא באתי לידי מדה זו אלא כל שידוע" כו'. מאי איכא בין רבי עקיבא לרבי יהושע? אמר רבי חנינא מסורא: חלב פוטר איכא בנייהו. רבי עקיבא סבר: חלב פוטר; הלף אחר רוב בהמות, ורוב בהמות אין חולבות אלא אם כן יולדות. ורבי יהושע סבר: הך איכא מיעוטא דחולבות אף על פי שאין יולדות. — ומי חייש רבי יהושע למיעוט? והתנן: היתיה לה חמותה — אינה חוששת; יצאה מליאה חוששת, רבי יהושע אומר אינה חוששת. ואמרינן: מאי טעמא דרבי יהושע? קסבר: רוב מעוברות יולדות, ומיעוט מפילות, וכך היולדות — מחצה זכרים ומחצה נקבות; סמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות — והווי להו זכרים מיעוטא, ולמיעוטא לא חיישינן! אלא איפוך. והתניא: חלב פוטר, דברי רבי יהושע, רבי עקיבא אומר: חלב אינו פוטר.

חדש חמישי, או של טינוף. הכי גרסינן: לגמריה לא אמרינן מקצת היום ככולו. מאי איכא בין רבי עקיבא לרבי יהושע — דזעירי מהכי מי ילדה? חלב פוטר — אס חולבת, אפילו בתוך שנתה. או שולדה ציית ישראל לא ראינוה יולדת עד לאחר שנתה, והרי היא חולבת. רבי יהושע סבר טינוף פוטר — ולא חלב. היתה לה חמותה — אשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ומת בעלה ביום נניס ולא חין לו, ויש לה חמותה צמקומה שלאלת מסס. אינה חוששת — שמא נולד פן למייה והוא זקוקה ליבס. יצאת מליאה — שהיתה חמותה מעוברת כשילדה זו משם — חוששת. ומחצה נקיבות — שאינה זוקקת לייבוס. אלא איפוך — מלמא, דרבי יהושע סבר: טינוף פוטר, והוא הדין לחלב. ואחא רבי עקיבא למימר: כל שידוע שזכרה, ואפילו על ידי טינוף — אין כאן לכהן כו', ספק ואפילו חולבת. והתניא — צניחמא.

תוספות

חלב פוטר איכא בנייהו — פסק רבינו תם דחלב אינו פוטר. דלקמן בפירוקין (כד,א) מסקינן כרבן שמעון בן גמליאל, דאמר בלוקח בהמה מניקה מגוי דפטורה מן הבכורה, דלא מרחמא אלא אם כן ילדה. אבל מטעם חלב לחוד לא מיפטרא אי לאו דאיכא ולד בהדה, דחוינא דמרחמא ליה ומניקתו. ומתוך כך מדקדק רבינו תם דהכי הלכתא,

החלב פוטר, ורוב בהמות, ורוב בהמות אין חולבות (נותנת חלב) אלא אם כן יולדות קודם. ור' יהושע סבר [סבור]: הא איכא מיעוטא [הרי יש מיעוט] בהמות שחולבות אף על פי שאין יולדות, ויש לחשוש לכך, והריהו ספק בכור. ושואלים: ומי חייש [והאם חושש] ר' יהושע למיעוט? והתנן [והרי שנינו במשנה]: מי שנפטר בעלה בלא בנים, ולא היו לו אחים ליבם אותה, והיא רוצה להינשא. אם היתה לה לאישה זו חמותה שיצאה למדינת הים — אינה חוששת שמא ילדה חמותה אח לבעלה, והיא צריכה להמתין לו ליבום. אבל אם יצאה חמותה מליאה, כלומר, מעוברת — חוששת האלמנה שמא ילדה חמותה בן. ר' יהושע אומר: אינה חוששת. ואמרינן [ואמרנו]: מאי טעמא [מה הטעם] של ר' יהושע שאינה חוששת? קסבר [סבור הוא]: רוב הנשים המעוברות יולדות, ומיעוט מהן מפילות, וכל היולדות — מחצה מן הנולדים הם זכרים ומחצה נקבות. אם כן, כשאנו באים לדון האם יש לחשוש שחמותה ילדה אח לבעלה, סמוך מיעוטא [צריך את המיעוט] של נשים מעוברות שמפילות, למחצה של נקבות שנולדות, והווי להו זכרים מיעוטא [ונמצאו הזכרים הנולדים מיעוט]. ולמיעוטא לא חיישינן [ולמיעוט אין אנו חוששים]! אלא צריכים לומר: איפוך [הפוך] את הסברות, ואמור שר' יהושע הוא זה שטוען שהחלב פוטר מן הבכורה, משום שאינו חושש למיעוט חולבות שלא ילדו, ור' עקיבא חושש למיעוט שחולבות אף שלא ילדו, והרי זה בכור מספק. ומוסיפים, והתניא [וכן שנויה ברייתא] מפורשת כהסבר זה: חלב פוטר, אלו דברי ר' יהושע, רבי עקיבא אומר: חלב אינו פוטר.

— שדוקא כשידוע שביכרה אין כאן לכהן כלום, אבל לא במקרה שהיא חולבת (רבינו גרשום. וראה רש"י ד"ה איפוך). ויש שהציע כי דבר זה נלמד ממה שאמר ר' עקיבא, שאם יש ספק ייאכל במומו לבעלים, לאחר שכבר הוכר החשב לטינוף. והוא כדי ללמדנו שלא רק במקרה של חשב לטינוף יש לולד דין בכור מספק, אלא גם במקרה נוסף של ספק — כשעזו זו חולבת (תוס' ר' עקיבא איגר על המשניות). איפוך מסקנת ההלכה בענין זה נדונה בהרחבה בדברי הראשונים, שכן מצד אחד, פוסקים אנו בדרך כלל כר' עקיבא מחבירו, ולפי זה חלב אינו פוטר, והולד הוא ספק בכור. אך מצד אחר ר' יהושע היה רבו של ר' עקיבא ולא חבירו, ואין הלכה בתלמיד במקום הרב. ועוד, לעיקרו של דין, הרי חולבים אנו אחר הרוב, ואין אנו חוששים למיעוט, ואם כן יש לומר כי חלב פוטר. ובעיקר נסוב הדיון סביב השאלה, באלו מקרים אנו חוששים למיעוט ובאלו לא, שהרי במקרה שלנו, בנוסף למיעוט יש לכאורה חזקה, שבהמה זו בחזקת שלא ילדה (עיין באריכות בתוס', ובקיצור ברא"ש).

אורח ההלכה

חלב פוטר בהמה שהיא חולבת וילדה זכר — פטורה מן הבכורה, שרוב בהמות אינן חולבות אלא אם כן כבר ילדו. כמסקנת הגמרא, ור' יהושע שהיה רבו של ר' עקיבא (כס"מ). וכן הוא דעת רוב ראשונים. וכתב רמ"א: יש אומרים שאין סומכים על מה שהיא חולבת, וספק בכור הוא, כפי שנראה ממסקנת הגמרא להלן כד,א (רבינו תם בתוס'). ואם יש עוד צד להתייר סומכים על זה. אבל דווקא בפרות ולא בעזים, שדרכן של עזים שחולבות בלא ולד. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בבורות פ"ד ה"ח. שו"ע יו"ד שט, ג ובהגהה).

גדייה — נקט משום דלרכה לילד וולדות הרצה צעיונר אהל. אני ראיתי גדייה שעישרה בתוך שנתה — כלומר, בתוך אותה שנה שילדה השלם צנת — חזרו הצנות וילדו, עד שנכנסו כולן לדייר להמעשר צאומה שנה הן וצנתיסה. ולקמן צעי מאי נפקא מיניה לתנא קמא.

תוספות

דחיישין למיעוטא היכא דאיכא חזקה בהדה, כי הכא, שהיא בחזקת שלא ילדה. ואפילו לא קיימא לן כרבי מאיר דמטרה בההיא דרוב תינוקות מטפחים (נדה יח,ב) מטעם סמוך מיעוטא לחזקה — להחמיר מיהא חיישין. ואף על גב דפרק קמא דחולין (יא,ב) משמע דאין הלכה כרבי מאיר אפילו להחמיר, דקאמר: לרבי מאיר דחייש למיעוטא היכי אכיל בשרא? משמע דאין הלכה כן, דלא קאמר "היכי אכלינן בישראל", מכל מקום היכא דחזקה מסייעתו —

חיישין, והכא איכא חזקה, דהעמד בהמה בחזקת שלא ילדה, וסמוך מיעוטא דחולבות ואף על פי שאינן יולדות לחזקה. והא דאמרין פרק קמא דחולין (ג,ב) דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, ולא אמרינן: סמוך מיעוטא דאין מומחין לחזקה דבהמה בחזקת איסור עומדת עד שלא נשחטה — ההוא רובא מצוי הוא, ושכיח טובא. כענין שמצינו בריש גיטין (ב,ב), ואפילו לרבי מאיר דחייש למיעוטא — סתם ספרי דדייני מגמר גמירי, והמיעוט לא שכיח ולא חייש ליה רבי מאיר, כדאמרין בריש "בנות כותים" (נדה לב,א). וכן יש לומר בההיא דיבמות (ככא,ב) דמיים שאין להם סוף, דדיעבד אשתו מותרת, לכתחלה — משום חומרא דאשת איש. וגוסס נמי לא אזלינן ביה בתר רובא להעיד עליו להשיא את אשתו. וגם באתרא דרובא מסבלי והדר מקדשי, ומיעוט מקדשי והדר מסבלי, דאיכא רובא וחזקה להתירא — חיישין למיעוטא להחמיר, לפי גירסת רבינו חננאל בקדושין בפרק שני (ג,ב). ויש לתמוה אהא דפריך הכא לרבי יהושע דאמר: חלב אינו פוטר, מהא דאמר רבי יהושע ביבמות (קט"א), יצתה מליאה אינה חוששת כדמפרש, דלא חייש למיעוטא דזכרים, ודוחק מתוך כך לומר "איפוך". ומאי קשה? בההיא דיבמות ליכא חזקה בהדי מיעוטא, אבל בהדי מיעוטא דחולבות איכא חזקה, ולפיכך חייש! ועל כרחין מתינתין דהתם נמי מוכחא דיש חילוק, דרישא דלא תנשא ולא תתייבס כו' מפרש התם מטעם סמוך מיעוט לחזקה, ולא פליג עליה רבי יהושע. דאין לומר דפליג בסיפא והוא הדין ברישא, דאדרבה הוה ליה לאשמעינן דפליג ברישא ואף על גב דאיכא חזקה, וכל שכן בסיפא! ויש לומר: כיון דמשכח ברייתא איפכא — לא חש מלתרץ. מיהו תימה: דלמאי דמפיק — כל שכן דתקשי לן, דכאן אמר רבי יהושע: חלב פוטר — אלמא לא חייש למיעוטא ואף על גב דאיכא חזקה בהדה, ובההיא דיבמות משמע דלא פליג רבי יהושע אלא בסיפא, אבל ברישא מודה! ואי הוה אמרינן דלא חשיב מיעוט, דאיכא חזקה בהדה מה שהיא בחזקת שלא ילדה. שאדברה, העמד ולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה, שהוא חולין במעי אמו — אז הוה אתי שפיר, וגם הא דצריך לומר "איפוך". אבל קשה, דאם כן רבן שמעון בן גמליאל דסבר חלב אינו פוטר — אלמא חייש למיעוטא, ואף על גב דליכא חזקה בהדה. ובריש "כל הצלמים" (עבודה זרה מ,ב) משמע דלא חייש למיעוט, ולא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום כדגזר רבי מאיר מטעם דחייש למיעוט. ועוד קשיא: דבסוף "אין מעמדין" (שם לט,ב) משמע דרבי יוחנן סבר כרבי מאיר בגבינות בית אוניקי, דסתמא כרבי מאיר. וטעמא דרבי מאיר משום דחייש למיעוט, כדמפרש בההוא פרקא. ובפרק קמא דחולין (ה,ב) דרבי יוחנן אכל משחיטת כותי, ולא חייש למיעוט החשודים, כדקאמר רבי מאיר התם גבי יינס, אף על גב דאיכא חזקה בהדה דלא נשחטה! ויש לומר: דאיכא סתמי טובא דלא חיישין למיעוטא. ועוד, דהתם סתם ואחר כך מחלוקת, בריש "כל הצלמים" פלוגתא דרבי מאיר ורבנן. אבל עוד קשה: דלקמן (בבורות כד,א) משמע דרבי יוחנן אית ליה הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, גבי ההוא דראה חזיר כרוך אחר רחל! ויש לתרץ: דאין להחזיק כל הכותים כרשעים אלא להרשע לבדו. ועוד קשה: דבפרק "עשרה יוחסין" (קדושין פ,א) גבי רוב תינוקות מטפחים, משמע דרבי יוחנן סבר כרבנן. דקתני: שני דברים אין בהם דעת לישאל ועשאום חכמים כמו שיש בהן דעת לישאל! ומיהו מצינו למימר דלעולם כדאמר דמילתיה דרבן שמעון בן גמליאל סבר רבי יוחנן כוותיה בההיא, דמשמע דמדפטר מטעם דלא מרחמא להניק אלא אם כן ילדה. ונפקא מינה, היכא דחזינן דהוה לה חלב קודם לידה [אם אחר כך ראינוה מניקה], דההיא לא מיפטרא מטעם חלב, אי לאו טעמא דלא מרחמא. ולפי זה אפשר דהוי רבן שמעון בן גמליאל סבר חלב פוטר, ואין ראיה השתא לרבינו תם למיעוט היכא דאיכא חזקה בהדה מהא דפסקינן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. ומיהו קשה, דרבן שמעון בן גמליאל דאמר: כל ששהה שלושים יום באדם אינו נפל, הא לא ששה — ספיא הוי. ומפרש (אם לאו כלומר) — אפילו נפל מן הגג או אכלו ארי, אלמא חייש למיעוט נפלים. ובריש "כל הצלמים" לא חייש למיעוט! ובלאו קשיא דרבן שמעון בן גמליאל קשיא נמי הלכתא אהלכתא, דלא חיישין למיעוט, כדמשמע בחולין דלא פריך "היכי אכלינן בישראל", ובההיא דשבת (קלו,א) קיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל, כדמוכח התם! ויש לומר: דמן הדין היה לנו לפסוק כרבנן, ואדרבנן סמכינן בשעת הדחק, כדמוכח ב"החולץ" (יבמות לו,א). אלא מדרבנן החמירו ביבמה הואיל ומת תוך שלשים, ואף על פי שנפל מן הגג או אכלו ארי, שמא ישתקע הדבר ויאמרו העולם שפיהק ומת, ויבא לידי לעו וקלקול. ולכך עשאורה כספק גם לענין אבילות, שלא יבא להקל בעדות. ועוד, שבכל מקום הלכה כדברי המיקל באבל. ובלא ששה שמונה ימים בבהמה העמידו כרבן שמעון בן גמליאל, דאי לא הא — לא

ב תנו רבנן [שנו חכמים] כברייתא: גדייה שילדה שלש בנות בבת אחת, וכל בנותיה ילדו גם הן שלש שלש — כולן, הבנות ובנותיהן, נכנסות לאותו דייר כדי להתעשר, להפריש אחת מהן למעשר בהמה. כלומר, ייתכן שייולדו עשר הגדיות באותה שנה, שהרי אין מעשרים מבהמות שנולדו בשנה אחת על בהמות שנולדו בשנה אחרת. אמר ר' שמעון: אני ראיתי גדיה כזו שעישרה את בנותיה ובנות בנותיה בתוך שנתה, כלומר, שנולדו כולן בשנה אחת. ושואלים על סגנון הברייתא: אם התנא רוצה להביא דוגמה לעשר גדיות שנולדו בשנה אחת, למה לי למיתני [לשנות] שכל בנותיה של הגדיה ילדו שלש שלש? די אם תוליד חד מינייהו תלת [אחת מהן שלושה], ואינך תרתי תרתי [והשתים האחרות ילדו שתיים שתיים], ובסך הכל עשר גדיות, שלוש בנות ושבע בנותיהן! ומשיבים: אידי דאיכא חדא דלא סגיא [מתוך שיש אחת שאי אפשר] בלא שתלד שלש, תנא כולהו [שנה לגבי כולן] שילדו שלש שלש. ושואלים: ולמה לי למיתני [לשנות] שלש כלל? לילדו כולהו תרתי [שילדו כולן שתיים]. ותיהדר איהו ותוליד בהדיהן [ותחזור היא]. האם, ותוליד גם היא עוד גדייה אחת יחד איתן. ונמצאו בסך הכל עשר! ומכאן משמע שלדעתו לא ייתכן שעז תלד פעמיים במשך שנה.

ב תנו רבנן: גדייה שילדה שלש בנות, וכל בנותיה ילדו שלש שלש — כולן נכנסות לדייר להתעשר. אמר רבי שמעון: אני ראיתי שעישרה בתוך שנתה. למה לי למיתני "שלש שלש"? תוליד חד מינייהו תלת, ואינך תרתי תרתי! — אידי דאיכא חדא דלא סגיא בלא שלש, תנא כולהו ילדו שלש שלש. ולמה לי למיתני שלש כלל? לילדו כולהו תרתי תרתי! ותיהדר איהו ותוליד בהדיהן!

בנותיהן! ומשיבים: אידי דאיכא חדא דלא סגיא [מתוך שיש אחת שאי אפשר] בלא שתלד שלש, תנא כולהו [שנה לגבי כולן] שילדו שלש שלש. ושואלים: ולמה לי למיתני [לשנות] שלש כלל? לילדו כולהו תרתי [שילדו כולן שתיים]. ותיהדר איהו ותוליד בהדיהן [ותחזור היא]. האם, ותוליד גם היא עוד גדייה אחת יחד איתן. ונמצאו בסך הכל עשר! ומכאן משמע שלדעתו לא ייתכן שעז תלד פעמיים במשך שנה.

מסורת הש"ס
ג. תוספתא בבורות פ"ז ב.

גרסות
ראיתי שעישרה בהרבה כתי"י ובש"מ: ראיתי גדייה שעישרה.
למה לי בש"מ: ולמה לי.
למיתני שלש בכתי"מ ועוד:
למיתני כל בנותיה ילדו שלש ויש: למיתני ילדו שלש.
תנא כולהו ילדו שלש שלש בהרבה כתי"י: תנא כולהו שלש.
ותוליד בהדיהן בכתי"מ:
ותוליד חד בהדיהן.

הקולם
גדיה שילדה שלש בנות וכו'
עו יכולה להתעבר החל מגיל שלושה חודשים, ומשך ההריון הוא חמישה חודשים. לפי זה אפשרות שעז תוליד גדיה, והגדיה תתעבר ותוליד אף היא, וכל זה תוך שנה אחת.
בשגר ממוצע של עזים יש בדרך כלל תאומים, אבל מצויה התופעה של המלטת שלש ולדות בשגר אחד.

עיונים

כולן נכנסות לדייר להתעשר דין מעשר בהמה חל על זכרים כעל נקבות. אלא הביא כאן דוגמה לעו, שוולדותיה יולדות באותה שנה שנולדו, ואין דוגמה זאת יכולה להיות אלא בבנות (ואף לגבי ולדותיהן, צריך לומר שמדובר בבנות, ועל כל פנים שהוולדות הראשונים שנולדו היו בנות, שאם בנים הם — הריהם בכורות, שאינם מצטרפים למעשר. רש"י בעמוד הבא). ומה שנאמר כאן שנכנסות לדייר להתעשר, הרי זה מלמד שנולדו בשנה האחת, שכן שנינו להלן (נו,ב) שבאחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, ואין מעשרים יחד אלא את אלו שנולדו בין אחד באלול לעשרים ותשעה באב של השנה הבאה.
ובעיקרו של דבר, שני פירושים הובאו לברייתא (ראה רש"י בעמוד הבא, ובאופנים שונים בפירוש רבינו גרשום, בתוס' ובש"מ): האחד (כפי שביארנו בפנים) — שבנותיה ובנות בנותיה של אותה עז יכולות להיוולד באותה שנת מעשר. ופירוש אחר — כי לא רק הבנות כולן מתעשרות באותה שנה, אלא גם העז עצמה מתעשרת, יחד עם בנותיה ובנות בנותיה, בתוך שנתה הראשונה. כיצד? נולדה באחד באלול — יכולה שתתעבר חודש לאחר שנולדה, בסוף אלול, ולאחר חמישה חודשים, בסוף חודש שבט, נולדות בנותיה. חודש לאחר מכן, יכולות בנותיה להתעבר, וללדת בסוף חודש אב, שהוא החודש השנים עשר לשנתה.
אמר ר' שמעון אני ראיתי שעישרה בתוך שנתה לפי רש"י, נראה כי ר' שמעון חזר

על דברי התנא הראשון, ואינו אלא מספר כי אכן ראה מקרה כעין זה, שבנותיה ובנות בנותיה של עז התעשרו בתוך שנה אחת. ומה שנאמר "שעישרה" הרי זה ביטוי ציורי, כאילו היא מעשרת את ולדותיה (ו"בתוך שנתה" פירושו בתוך אחת משנותיה. רבינו גרשום). או לפי הפירוש השני — שהעז עצמה מתעשרת, יחד עם בנותיה ובנות בנותיה, בתוך שנתה הראשונה. אבל ראשונים אחרים מפרשים המחלוקת שבין שני הפירושים היא עצמה מחלוקת שבין ר' שמעון והתנא הראשון; לדעת התנא הראשון, רק בנותיה של העז ובנות הבנות יכולות להיוולד ולהתעשר במשך שנה אחת, ואילו לדעת ר' שמעון ייתכן כי גם העז וגם בנותיה ובנות בנותיה ייוולדו כולן בשנתה הראשונה (כך נראה מפירוש רש"י שעמד לפני בעלי התוס', ראה בש"מ). וכן הביא רבינו גרשום פירוש כזה בעמוד הבא.

אורה ההלכה

גרייה שילדה שלש בנות כל הנולדים מאחד בתשרי עד עשרים ותשעה באלול מצטרפים למעשר בהמה, ומעשרים מאלו על אלו. אבל אם נולדו חמישה טלאים בעשרים ותשעה באלול וחמישה באחד בתשרי — אין מצטרפים. צאן שילדו ולדות בתוך שנתן הראשונה — הן וולדותיהן נכנסים לדייר להתעשר. כברייתא. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ז ה"ז).

